

Ο άνθρωπος στον Μπρύγκελ

ΕΠΟΠΤΕΙΑ

Σημειωματάριο

<https://epopteia.gr/4109/o-anthropos-ston-brygkel/>

Με τον Κώστα Αξελό είχαμε μια μακρά και πολύ φιλική συνομιλία με θέμα τον Μπρώυγκελ (Μπρύγκελ). Ήταν μαζί μας ο αγαπημένος φίλος τότε, ο Παντιάς Σκαραμαγκάς και η σύντροφός του Λίλα. Ο Κώστας μας έλεγε ότι τον είχαν εντυπωσιάσει τα παιχνίδια που είχε ο Μπρύγκελ στα έργα του, και ότι είχε κάνει εκπομπές στη γαλλική τηλεόραση γι αυτό το θέμα. Ο Παντιάς υποστήριξε ότι το πιο χαρακτηριστικό στοιχείο είναι η σεξουαλικότητα και το αστείο στο έργο του ζωγράφου. Εγώ δεν διαφωνούσα με τους φίλους, αλλά καθώς είχαμε πριν λίγους μήνες τελειώσει με το Τζίνι μια πολύ προσεκτική σπουδή του έργου του στο Άμστερνταμ και τη Γάνδη, με είχε τραβήξει περισσότερο η φροντίδα του να αποδίδει με λεπτομέρειες που δεν φαίνονται εύκολα την καθημερινότητα της ζωής, αυτό που οι θεωρητικοί αποκαλούν genre. Δεν φαίνεται να τον ενδιέφερε τόσο το κεντρικό θέμα όσο το να βάλει στοιχεία καθημερινότητας στο έργο. Η συζήτηση τράβηξε πολύ πέραν του δείπνου μας, διότι είχα γράψει ένα άρθρο σχετικά στην Εποπτεία

[<https://epopteia.gr/108/drakopoulos-monstres-and-folly/>], άρθρο που μετέφερε την ανάσα της Τζίνας και είχε θαυμάσει ο Παντελής Πρεβελάκης, όπως και οι δύο φίλοι. Το άρθρο μου είχε τίτλο *Η Τρέλα και το Τέρας*. Εκεί αναφερόμουν στο genre, και συνιστούσα προσοχή σε αυτό.

Ακόμη και στο έργο *Συγκομιδή*, με κεντρικό θέμα τους αγρότες σε διάλειμμα από τη δουλειά, τους βλέπουμε να τρώνε το λιτό τους φαγητό από ψωμί, γάλα και τυρί. Αλλά δεν είναι μόνοι τους στον πίνακα. Είναι πάνω από 30 ακόμη οι άνθρωποι που εικονογραφούνται στο έργο, έστω σαν κουκίδες. Στο βάθος αριστερά, βλέπουμε αν προσέξουμε καλά, ανθρώπους να συλλέγουν φρούτα από τα δέντρα (υποθέτω αχλάδια), άλλοι αγρότες να έχουν τελειώσει τη δουλειά και να επιστρέφουν στα σπίτια τους πίσω από το λόφο, ενώ βοϊδάμαξα κουβαλάει τη σοδειά. Πιο κέντρο, βλέπουμε παιδιά να παίζουν και μητέρες να τα επιτηρούν, στο λιμάνι πλοία να περιμένουν αρόδο, ενώ δύο αγελάδες βόσκουν. Δεξιά, πάλι συλλέκτες φρούτων – γυναίκες μόνο. Αν προσέξετε καλά, θα δείτε έναν άνδρα και το σκύλο του πάνω σε δέντρο, ενώ πίσω από τη συστάδα των δέντρων υπάρχουν σπίτια και μια εκκλησιά, μια γυναικεία μορφή σχεδόν άορατη δίπλα σε μια κλειστή πόρτα κ.ά. Η επιμονή του στη λεπτομέρεια, και μέσω αυτής στην αποτύπωση της ζωής όπως είναι κι όχι όπως θάπρεπε να είναι, είναι ασύλληπτη. Θύμισα πόσο συχνά δείχνει τους ανθρώπους ενώ δουλεύουν, αγαπούν, αφοδεύουν, κλέβουν, δολοφονούν, τραγουδούν, ηγούνται, εξαπατώνται και ονειρεύονται. Τους δείχνει λάθος ντυμένους, άλλοτε και με μπερδεμένες φορεσιές, συχνά ασυνάρτητους – όπως αυτός που χτυπάει το κεφάλι του στον τοίχο, σε μια από τις εικονογραφημένες παροιμίες του. Τώρα πια, όλες αυτές οι λεπτομέρειες είναι εύκολα ορατές ενώ κάθεσαι στο γραφείο σου, μπροστά στο pc.

Οι δύο φίλοι δεν το είχαν προσέξει ως το μεγαθέμα του Μπρώγκελ, και πολύ γρήγορα βρεθήκαμε να έχουμε στο

μικροσκόπιο το τι σηματοδοτούσε αυτή η επίμονη χρήση του. Τους θύμισα πως οι πρώτοι λυρικοί ποιητές είχαν τέτοιες σκηνές, και αργότερα ο Αριστοφάνης. Δεν το είχαμε όμως στη ζωγραφική πριν την Αναγέννηση. Υποστήριξα πως ο λόγος ήταν μια κίνηση, μια στροφή, από το πρόσωπο στην κοινωνία – κι αυτό ενθουσίασε τον Κώστα. Ο Παντιάς έμεινε στον χαρακτηρισμό του ζωγράφου ως ψυχαναγκαστικού κουτσομπόλη – το χιούμορ δεν τον άφηνε ποτέ.

Ο Μπρώυγκελ είναι μια σπάνια περίπτωση κοινωνικού ζωγράφου, κλασική περίπτωση της ουμανιστικής σχολής. Το κοινωνικό αποτύπωμα στο έργο του το έχει παντού, ακόμη και στα έργα με βιβλικό θέμα, αλλά και στα χαρακτηριστικά του, τα σχέδια κλπ. Ποτέ δεν ζωγράφισε χωρίς να μας λέει δείτε κι εδώ, αυτός είναι ο άνθρωπος κάθε τάξης, κάθε ηλικίας: εγκληματικός και τρυφερός, παλεύει να τα καταφέρει, ζει με όλες του τις δυνάμεις. Ο ζωγράφος μας ζητάει να το καταλαβαίνουμε αυτό το ζουρλό πλάσμα, να το αγαπάμε!

Όποιος θέλει να καταλάβει την κοινωνία της Φλάνδρας στα χρόνια της φλαμανδικής Αναγέννησης, δεν θα μπορέσει να είναι σωστός αν δεν σκύψει με προσοχή στο έργο του έξοχου αυτού καλλιτέχνη.